

--na--ragu_klasika

Nakladnici

Disput, Dubrava 37, Zagreb

Hrvatsko filološko društvo, Ivana Lučića 3, Zagreb

Za nakladnike

Josip Pandurić, Anita Skelin Horvat

Urednica biblioteke Na tragu klasika

Irena Lukšić

Likovno oblikovanje

bilić_müller

Fotografija na naslovnici

Stanko Abadžić

Lektura i grafička priprema

Disput

Tisak

Kikagraf, Zagreb

Godina i mjesec objavljivanja

2018, srpanj

CIP-zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

pod brojem 001000227

ISBN 978-953-260-318-7 (Disput)

ISBN 978-953-296-151-5 (Hrvatsko filološko društvo)

MITKO MADŽUNKOV

—
Vrijeme irvasa

S makedonskoga preveo
Borislav Pavlovski

disput

Hrvatsko filološko društvo
biblioteka *književna* smotra

Zagreb, 2018.

Naslov izvornika

Mitko Madžunkov

Vremeto na irvasite

Izdavački centar TRI, Skopje, 2014.

© Mitko Madžunkov, 2003

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

traduki

Objavlivanje ovog djela omogućeno je uz potporu književne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, Švicarska zaklada za kulturu Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (po nalogu Ureda saveznog kancelara Republike Austrije), Goethe-Institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Liechtenstein, Zaklada za kulturu Liechtenstein, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informiranja Republike Srbije, Ministarstvo kulture i nacionalnog identiteta Rumunjske, Ministarstvo kulture Crne Gore, Ministarstvo kulture Republike Makedonije, Sajam knjiga u Leipzigu i Zaklada S. Fischer.

1.
NOVO NASELJE

Sjedili su na terasi nalik na zasvođenu kazališnu ložu sa žardinijerom, u pletenim bambusovim foteljama s visokim naslonima. Sunce je polako gasnulo ponad svijeta u sumrak svibanjskoga dana, koji su sa svih strana zapljuskivali tamnomodri valovi nebeskoga oceana.

“Ovdje uvijek smrdi po svinjama?” nedosjetljivo-bezbrižno reče Ivan svojim karakterističnim beogradskim naglaskom, kotrljajući zvonko riječi preko snježnobijelih zuba.

“Ne”, brzo odgovori Marija Ana. “Sada prvi put.”

Pocrvenjela je kao okrivljenica, ljutita na sebe zbog laži. Ivanova supruga Lena Gončarova pogledala ju je jednim okom suosjećajno, drugim sažaljivo – za nju ništa nije bilo nemoguće – i kolebajući se na trenutak bi li joj povećala muku nekom dobronamjernom primjedbom, ipak se suzdržala, procijenivši da i naslada ima svoju mjeru. Zato je ustala s terase – koja je po njezinim mjerilima više sličila balkonu za metle i kante – i, dodirnuvši usput Kirilovo rame, njemu poznatim načinom, povukla se u stan.

Ani bijaše žao zbog Ivanove netaktičnosti. Zar je moguće da ne zna da nju svaka skaredna riječ, pa i sama svijest o ljudskoj fiziologiji, ispunjava bespomoćnim beznađem? Nije mogla zamisliti da je svjesno vrijeđa. Možda je samo prost, pomisli bijesno – dok joj je rumenilo prelazilo u bljedilo – uostalom, kao i svi iz makedonskoga plemena, makar su se u međuvremenu i odrekli svoga podrijetla.

U mislima se prebacila na onaj snježni dan kad je sama došla ovamo u stan. Tadašnji osjećaj gotovo bezbrižne radosti ispunio ju je ponovno u cijelosti.

Njezin otac bijaše još uvijek živ. Otišla je na dogovor u buduću dječji vrtić malenoga Pipea, u krugu Elektronske industrije. Vrtić se nalazio na pola puta između grada i Novoga naselja. Završivši razgovor s ljubaznom upraviteljicom, Ana se našla sama u pustom bijelom polju, usred snježne vijavice. Do popodnevnoga odlaska na posao ostalo joj je još dosta vremena te je shvatila da se dotad nema kamo skloniti. Tada ju je iznenada, odjednom, prožela radosna misao: Pa što, otići ću u naš novi dom, reče sebi.

Iako je stan bio očišćen i namješten, još se uvijek nisu preselili i nije se saživjela s mišlju da ima svoje boravište. Bez obzira na to koliko joj je draga kuća na Brijegu, ovo će biti prvi kutak što će biti samo njihov. Ukrcala se u autobus 702 stiskajući ključ u ruci.

Poslije je o tom pripovijedala Kirilu, sa svim pojedinoštim, svjesna da mu ne može predstaviti uzbuđenje što ga je osjetila kad je ušla u svijetao stan sa sjajno lakiranim parketom, toplim radiatorima i novim namještajem. Skuhala si je kavu, zapalila cigaretu i sjela za novi blagovaonički stol prekriven čistim stolnjakom koji je izvezla njezina majka Nora Černež te joj ga darovala, ne bez uzdaha. Kao nikada dotad snježni se zimski krajolik stopio s toplinom doma te je ispunio duševnim mirom.

Ivan je opazio njezinu zbunjenost, pa je pokušao svoju nespretnu opasku okrenuti na šalu, no time je samo pojačao njezin učinak. A tko zna, reče uzimajući svoju čašu, možda kužni miris ne potječe od svinja, nego dopire s gradskoga deponija što ga je vidio putem, koji je sličio veselom krematoriju na kraju svijeta i iz čijih su kartonskih kućeraka, kao iz kanti za smeće, izlazili Cigani šireći vonj raspadanja. Kome je samo pala na um takva suluda ideja da na dvadeset kilometara od grada izgradi ovako veliko naselje, nakalemivši ga na ravničarsko selo? Ili to smrdi polje zatrovano pesticidima i nađubreno stajskim gnojem? Ili je to pak ljekovit penicilinski vjetar što ga Galenika s olakšanjem ispušta prema sunčevu zalazu? Možda još uvijek smrdi prvomajska černobilska kiša?

Hladno, kratkotrajno proljeće valjalo se nad ravnicom kao očerupana a neoplođena ptica: samo se njezin djevičanski dah miješao s mirisom divlje masline. Ivanove riječi bijahu nemoćne nadržati stvarnost izrečenoga. Ana kao da je utonula u sebe.

Na jednom davnašnjem izletu, usred fruškogorskih vinograda, visoko iznad obale Dunava – na terasi pred kućicom za odmor Jasne Kolar – miris zelenoga grožđa miješao se s mladim jabukama i gustim otrovom orahova lišća, a ona, prinoseći slučajno dlan nosu, osjetila je nešto od čega su se učas prenule sve njezine snage: iz nje se širilo, kao strašna, neizlječiva bolest, nešto nepojmljivo tuđe: miris raspadanja.

Što je ovo, zar umirem, pomisli tada gotovo refleksno. Tek kad se sabrala, shvatila je da gadan miris dolazi iz prstena s monogramom. Dok je prošle večeri obitelji pripremala večeru, u njegovoj unutrašnjosti ostao je komadić mljevenoga mesa... Tada nije smrdio šupljikavi prsten, kao ni sada zaostalo smeće, reče sebi: osjećalo se, naprosto, ustrojstvo života, ruka uhvaćena i zdrobljena mengelama.

To joj je postalo naročito jasno dok je slušala Ivanova dodatna objašnjenja. Dojam koji su izazvala bijaše sasvim drugačiji od osjećaja što ga je razbudila djevičanska ljepota pustoga polja onoga dana kad je sama, usred snježne vijavice, otkrila svoj dom.

U mirnom, rumenom predvečerju pred oluju polako se gasio hladni narančasti sunčev disk, a istodobno, kraj zenita južnoga neba, kao njegov dvojnik, vidio se blijed mjesečev lik-lúk nalik na jednu otvorenu i jednu zatvorenu zgradu.

Nad svijetom vladaše tišina.

2.
DON QUIJOTE OD KNJIŽNICE

“Nestao je Dondone”, reče Kiril na svom narječju, gotovo podrugljivo gledajući u daljinu.

Naglasio je posljednje *o* u glagolu kao kratak pucanj.

Istodobno vidje kako je Ana ispružila svoju nježnu, u zglobu lomnu, a sada malčice kostobolnu ručicu, i površno uhvatila Ivana za podlakticu, kao da ga zadržava ili upozorava, kao da mu želi nešto reći ili ga samo obradovati. Pogledao ju je: njegove gotovo modre zjenice, posred porculanski čistih bjeloočnica, sakupljahu posljednju svjetlost dana i čuvahu je kao opožareno sunce u ming-vazi. Upila je njegov pogled – barem se Kirilu tako pričinilo – i vratila mu ga kroz spuštene trepavice, tamnog, zagonetnog, sudioničkog, nalik na brz i potpun preljub.

“Nisam dobro razumio”, reče Ivan jezikom grada u kojem su živjeli, “tko je nestao? Don, koji *don*? Don Quijote? Španjolska utvara?”

“Rekoh Dondone”, reče Kiril sastavljeno, ponovno na svom narječju. “Neće se pojaviti. Mislio sam na susjeda. Radi sa mnom u Knjižnici.”

“Otišao je s djetetom, a sprema se oluja”, primijetila je Ana.

Utonula je u svoje misli, nezadovoljna. Živcirao ju je nategnut razgovor što su ga vodili njezin muž i Ivan. Nije ju radovala ni vesela Kirilova ironičnost ni bezbrižna plavokosa Ivanova ljepota koja joj se učinila otrcanom, izbljeddjelom. Uznemirilo ju je nevrjeme što se spremalo. Dijete bijaše na otvorenom, sa starim Dondoneom, a muškarci su neobavezno brbljali o nekom ludom vitezu. Budući da su oblaci otežali, sve više ju je uznemiravao i vrijeđao i smrad svinja koji im se kao vještiji trn zakačio ponad glava. Pod ozonskom svježinom što je morala prekriti svijet – kao bijelo platno tijela mladih ljubavnika – lepršala je nacerena karnevalska maska.

Kirila je dočekaao nov glupavo-lijep (ili lijepo-glupav?) izraz začuđenosti.

Gospodin Ljubo Pit: Što? Kako? Tko? Kakav je to sad čovjek iz Knjižnice s tako čudnim imenom: Don Done?

Kiril: Ne Don Done, nego Dondone. Običan čovjek. A njegovo ime je nadimak.

Opet gospodin Ljubo Pit: A koje mu je pravo ime?

Kiril (emfatično): Tko zna. Dočopančo? Pančodončo? Dončopančo Pančodončov Dončopančov? Sviđa li ti se?

Ivan (više nije znatiželjan, nego kao začuđen): Nije moguće!

“Zašto?” zainteresirao se Kiril.

“Zvuči nestvarno”, reče Ivan.

“Nestvarno?”

Kiril je ponovio ime koje je zvučalo sasvim obično.

“Koje od dvaju ti izgleda nevjerovatno? Pano Donev ili Done Panov? Možda želiš da ti razjasnim? Donu od Panovih ili Panu Donevih? Ili ti se više sviđa: Ama Done, ma Pano?”

“Ozbiljno pitam”, kiselu se nasmiješio Ivan.

“Ozbiljno ti odgovaram: naš prvi susjed, čovjek iz Knjižnice, inače viši knjižničar, čitatelj jedne jedinstvene knjige prema kojoj je ustrojeno njegovo Ime i ime njegova Oca bez Prezimena, tako se zove. Lud-Zbunjen, pa da. Ludi Dončo ili Zbunjeni Pančo. Pogađate o kojem je štivu riječ, senjor Koji Don Quijote?”

“Ne”, odrično reče Ivan. “Ne poznajem toga gospodina.”

“Više ne znam ni sâm koji je *don* u pitanju”, zamišljeno reče Kiril, “pravi, lažni ili neki treći. Možda onaj kojeg je tražio tražitelj traženika, pa mu je lutajući putovima postao sličan?”

“Reci mi, konačno, kako se zove taj čovjek”, reče Ivan. “Ozbiljno!”

“Ozbiljno: Pantelija Donić.”

“Šališ se.”

“Ni slučajno”, osmjehnuo se Kiril. “On osporava matičnu knjigu rođenih, ali je u njoj tako upisan. Pogriješili su, ako se ne varam, i datum njegova rođenja tako što su ga učinili deset godina mlađim, ili starijim, više se ne sjećam.”

“Kako se *doista* zove, po samom sebi?”

“Done Izvorski.”

“Zašto si ne vrati svoje ime?”

“Uplašio se da ne ostane bez penzije u slučaju da zbuni vlast svojim imenima.”

“Nije lako s vašim prezimenima”, nevoljko se umiješala Ana.

Tako su i njoj, ispričala je Ivanu, kad je morala izvaditi osobnu iskaznicu, napisali Vodočki, a željela je biti Vodočka: rod u srpskom nije važan, ali jest u makedonskom – to znaju i Francuzi, zato imaju članove. Ne želi se praviti Makedonka, ali ju je promjena vjenčanoga prezimena stvarno

naživcirala. Na sreću, uspjela se izboriti kod državne administracije zaprijetivši žalbom Ustavnom sudu Jugoslavije.

Ivan nije pokazao veliko zanimanje za Anine proživljene muke: njegova supruga Lena morala je postati, isto tako, Ridska – kako se i izjašnjava – ali su je upisali Ridski: pa što smeta? To je spomenuo usput pa se vratio na stari razgovor:

“Taj čovjek još uvijek radi s tobom u Knjižnici?”

“Da.”

“I živi u istom naselju?”

“U istoj zgradi: u susjednom stanu. Nisam li to već rekao?”

“I nosi nadimak Don Quijote?”

“Ne, nego Dondone”, ponovno ga je ispravio Kiril. “Don Quijote je čovjek kojega on sâm traži.”

“Molim?!”

Ivan je bespomoćno digao ruke prema nebu i ponovno ih spustio na koljena; pogledao lijevo i desno kao da traži pomoć, napravio nekoliko smiješnih grimasa; zatim se počeo igrati svojom čašicom i dao na znanje da nije više zainteresiran za razgovor.

“Pravi, mislim knjižnični Don Quijote nestao je prije nekoliko godina”, reče tada Kiril. “O tad ga Dondone stalno traži.”

“Čovjek traži pravoga Don...”

Zastane, a potom drugačijom intonacijom, kao da mijenja pitanje, reče:

“Kojeg Don Quijotea?!”

Kiril bijaše veoma zadovoljan što se ljepotan uhvatio u stupicu vlastitih riječi. Možda je zato, usuprot običaju, odgovorio na postavljeno pitanje, iako je to bilo više čuđenje.

“Don Quijotea od Knjižnice”, reče on.

I, nezadovoljan što otkriva tajnu koju je dotad smatrao samo svojom, tobože je nezainteresirano dodao:

“Zar ne znaš da nam je u Knjižnicu svojedobno navraćao jedan dronjav nesretnik, visok i mršav, pravi Visoki Todor Bez Kostiju, kojega su svi zvali Don Quijote?”

“Nisi mi pričao o tome. Tko mu je dao ime?”

To je izgovorio glasom čovjeka koji krišom pritiska dugme na tajnom džepnom magnetofončiću (Pearlcorder C 909) da si ne zamara previše mozak.

“Možda djeca.”

“Zašto?”

“Vjerojatno zbog izgleda.”

“Radili ste zajedno u Knjižnici?”

“Ne slušaš me”, reče Kiril. “Rekoh ti da u Knjižnici radi Dondone, a ne Don Quijote. Taj je samo ponekad navraćao, kao i toliki drugi. Bijaše jedan od mnogobrojnih odrpanaca, *pljuvača u novine*, kako smo ih zvali, kojima je knjižnica bila kao neki azil. Sjećam se da je zimi često sjedio u oktogonalnom predsoblju, pokraj prozora, i sušio čarape na radiatoru. Dakako, prije toga bi ih istrljao, kao i noge, u zahodskom umivaoniku. Kolegice su se grozile toga i, općenito uzevši, izazivao im je gađenje. Ogovarale su ga što jede kruh i sir na javnom mjestu, reže slaninu dugim nožem sličnim maču i odlaže koplje u kut pokraj sebe. Priznale su da se boje da ih ne zakolje, a još više da ih ne obori na pod, zadigne im noge te im ga ovdje, pred publikom i vjernim čitateljima, nabije – jer bio je veliki meraklija na takve stvari.”

“Gluposti, samo im je on nedostajao”, reče Ana koja je sve češće, kako su godine prolazile, preuzimala ulogu čuvarice javnoga morala. “Čak i ja, koja nisam čitala *Don Quijotea*, znam toliko da je pravi Don Quijote bio suzdržan i nevin, barem s obzirom na autorovo gledište.”

“Ovaj nije”, reče Kiril. “To je jedna od bitnih razlika između njih, ako zanemarimo osnovno: da je *onaj* iz knjige, a *ovaj* bijaše živ.”

“Kako je točno izgledao?” zainteresirao se Ivan.

“Već sam ti rekao da bijaše Visoki Todor Bez Kostiju: takav je, sasvim apstraktan, moj dojam o njegovu izgledu.”

Zatim mu je objasnio da on, Kiril, slabo pamti lica i pojedinosti. Ponekad se i sam čudi zašto nije obratio više pozornosti na nekadašnjega posjetitelja Knjižnice. U Sobi se stalno razgovaralo o Don Quijoteu: u jednom razdoblju razgovor je gotovo svakoga jutra obavezno počinjao s njim i miješao se s mirisom prve kave. Glavna je tema bila, dakako, odlazak Don Quijotea od Knjižnice, dodade Kiril. I nastavi: pretežan dio zaposlenika Knjižnice nije imao ozbiljnijega zemaljskog protivnika od Don Quijotea, jer im je zatamnjavao nebo. Prije nestanka izluđivao ih je ranojutarnjim presretanjem u oktogonalnom predsoblju, oslonjen na koplje.

“Jesi li vidio vruga?” pitala ga je tada *mademoiselle* Pradon, daktilografinja, šetačica po zamcima uz Loiru, tražeći od njega, Kirila, brzu i agresivnu akciju, a on je odgovarao:

“Vidio sam ga”, i time se sve završavalo; po običaju nije poduzimao ništa jer – kao što je poznato – on i nije bio ni za kakvu akciju.

Čak i kad bi rekao *upravo sam ga vidio*, često se pitao je li maloprije doista prošao pokraj omraženoga “viteza”.

On, Kiril, veoma se slabo sjeća njegova lika, osim da ga je vidio nekako iznutra, a to nije ništa drugo nego maglovita bestjelesnost. Ispod debeloga stakla na stolu, među drugim reprodukcijama, Kiril je još uvijek držao i jedan Doréov drvorez koji je prikazivao kako (pravi) Don Quijote u Sanchovoj pratnji jaše kroz trnovito polje prema zalazu sunca – a to je bila ilustracija jedne poznate rečenice – ali on, Kiril, tu reprodukciju nije nikada povezo s vitezom od Knjižnice. Taj je bio Don Quijote koliko i neki drugi slučajan čovjek s tim imenom.

“I nikada nisi zastao kraj njega?” reče Ivan. “Nisi osjetio potrebu porazgovarati, doznati nešto više o njegovu životu?”

“Više od čega?”

“Pretpostavljam da nisi znao mnogo.”

“Znao sam dovoljno iz tuđih priča”, reče Kiril. “Meni je naporno ispitivati nekoga. Ako je život sakriven ispod oklopa i kacige, što ćeš vidjeti nasilu – limariju, brijačku posudicu. Stvarnost se ne vidi gleduckanjem. I uopće me ne zanima da se upoznam s njim!”

Ivan reče da mu je to čudno. Kiril nije opazio kad je u govoru prešao na srpski. Nekada mu je bilo nezamislivo razgovarati s Makedoncem na stranom jeziku ili sa Strumičaninom na drugom narječju. Sad je prihvaćao ono što nije mogao izbjeći s istim osjećajem s kojim je prihvaćao konačnost stvari: nepomirljivo, ali ipak pokorno. U odgovoru na Ivanovo čuđenje rekao je da nije zainteresiran upoznavati nepoznate ljude – bez obzira na to koliko su znameniti – makar i imao što razmijeniti s njima.

“Meni je to čudno”, ponovi Ivan. “Smatram znatiželju jednom od najljudskijih osobina.”

“Mnogi se ne bi složili s tobom. Neovisno o tome – čak i ako se složimo da se znatiželja može prihvatiti kao prirodna zainteresiranost za ono što se događa oko nas – ljudske osobine ipak traže, za ono što se događa oko nas – nemoj me samo hvatati za riječ – *normalne* odnose, zar ne?” nastavi Kiril. “Jedno je kad se nalaziš u prirodnom suodnosu zbog kojeg si zainteresiran za ljude što te okružuju, a sasvim drugo kad to tražiš nasilu, kad spletkariš s vlastitom empatijom. Ljudi su kulise ako ih ne poznaješ godinama: što ćeš shvatiti iz jednoga razgovora?”

“A kako ćeš ga upoznati ako mu ne prideš?”

Između tamnih oblaka na zapadu sakupljala se preostala bjelina dana. Kao da ga je iznenadilo pitanje, Kiril je izvjesno vrijeme razmišljao, a zatim rekao:

“Nikako. Sâm mi mora prići.”

“I Don Quijote?”

“I on.”

Ivan je opazio Kirilov leden pogled, ali ipak je indiskretno, i ne bez pakosti, upitao:

“Tako si osvojio i Anu?”

Kiril nije pokazao zbunjenost; samo je tiho, ali čujno rekao:

“O tom pitaj nju!”

Bijaše to mali *intermezzo* u razgovoru. Ana nije smatrala nužnim nešto dodati. Pomislila je na Lenu. Mora ući da je obiđe.

“Priznaj da je ipak čudno što si ostao nezainteresiran za takvoga tipa”, rekao je Ivan po treći put kad je vidio da Ana ne želi govoriti.

“Što sam ja, lovac na ljude?”

Na širokom prostoru ispod terase, među arabeskama izbetoniranim na lanjskim njivama, cvjetala je žuta stočna trava. Iz utroba električnih stupova visjele su raznobojne žice kao siktave zmije. Metalni zeleni abažuri zvonili su na vjetru. Na mjestu gdje će s vremenom biti napravljena igrališta stajale su još uvijek građevinske barake jer Naselje nije bilo završeno.

“Što se na kraju dogodilo s tim vašim Don Quijoteom?” upita Ivan.

“Jednog je dana nestao. Nisam li ti rekao?”

“Kada?”

“Što kada?”

“Kad je nestao?”

“Mislim da je to bilo osamdesete”, reče Kiril, “onda kad nam se rodio Pipe.”

“Nestao, i nije se više pojavio u Knjižnici?”

“Ni ondje ni igdje drugdje. Kao da je u zemlju propao.”

“Nije moguće!”

“Što nije moguće, da nestane?” reče Kiril. “Ili da se nije vratio?”

Ivan je zašutio na trenutak, a zatim je čovjekoljubivo-znatiželjno rekao: “Nitko ga nije potražio?”

“Nitko, barem kod nas nije. Koliko znam, za njega se zainteresirao samo jedan čovjek. Dondone, čovjek kojega sam maloprije spomenuo.”

“Raspitivao se o njemu?”

“Na opće iznenađenje”, reče Kiril, “krenuo je u potragu za njim.”

“Bili su bliski?”

“Ne, koliko znam. Dondone nije nikada volio neradnike što su se skupljali u Knjižnici. Nitko ga nije vidio da se makar pozdravio s Don Quijoteom. Nije govorio s njim i nije govorio o njemu.”

3. HEROJI I NJIHOVI TVORCI

DOMAĆICA I NJEZINA GOŠĆA

Lena se dosađivala. Stan joj je bio neugledan, mali. Bezličan: sama ga ne bi *nikada* mijenjala za *makedonsku kuću* na Brijegu. U sobu je na trenutak ušla Ana da vidi što radi gošća.

“Pitaj me što mi nedostaje”, reče Lena otvoreno: nije skrivala svoju zaljubljenost u Kirila, iako ju je s vremenom ogolila praznim riječima izrečenim u šali. Lena je bila svjesna toga: nije trebala biti spisateljica da bi znala kako je izrečeno besmisleno prema prešućenom, prešućenom na pravi način.

Ana se još uvijek ushićivala plavokosom ljepoticom, iako ne toliko koliko u ranoj mladosti i ne samo zato što su im odnosi u međuvremenu zahladili. Ana je bila pet godina mlađa od Lene i na osjećajnoj vagi zrelih godina čija je razdjelnica brojka četrdeset ne bijaše svejedno pokazuje li jezičac tri više ili dvije manje. U tom smislu Ana je bila u prednosti. Ali Lena je još uvijek imala ružičast ten koji je s raznobojnim očima – jednim plavim poput uspomene, drugim crnim poput zaborava – zamagljivao pogled. Ana nije nikada zaboravila njezin osmijeh koji se postupno ras-

cvjetavao oko sjajno bijelih zuba – sada popravljenih, no unatoč tome još uvijek takvih, bez parodontopatičnih tragova – kad bi joj ponekad, pošto bi popila dvije-tri rakije, Kiril tiho i nježno, isto sa smiješkom, povjerljivo, kao da miješa po pepelu nekoga drevnog obreda, rekao:

“Lenočka, jesi li sretna?”

Bilo je to nešto njihovo, Ana je to osjećala do mekoće noktiju i u takvim trenucima padala bi u nesvijest, osjetivši se iznevjerenom i samom, sasvim nezaštićenom u svom zaštićenom svijetu.

“Votka ti je ovdje”, reče Ana, “zavidim ti što možeš piti žestoko piće, jer sam ja ostala na pivu, dok i njega ne ostavim: ne želim doživjeti da mi netko kaže da smrdim kao bačva.”

“Ti ne možeš izreći pohvalu bez pokude”, reče Lena, “to je pod Kirilovim utjecajem, je li tako: ni on ne može pomilovati a da ne uštine!”

“Da, njega moraš izdržati”, suglasila se Ana, svjesna da ne nalazi odgovarajući odgovor: bodljom na bodlju. “Želiš li leda? Smračilo se usred bijela dana. Oprosti, vani se sprema oluja”, dodala je paleći lampu pričvršćenu za prozorski podest, “tako sam uznemirena, možda je puni mjesec?”

“Može se provjeriti golim okom, jer samo što nije stiglo to *krvavo* vrijeme”, reče Lena.

Pažljivo je odmjerila domaćicu i sasvim neočekivano dodala nešto što je i nju samu iznenadilo:

“Usput”, reče ona, “jesi li čitala priču *Padanje mjesečine*, ti si sakupljačica rijetkosti, a razumiješ se u književnost više od onih volova sa *svjetske*: ili je naslov bio drugačiji, možda *Mjesečeve mijene*?”

Ana je probljedjela: jasno je osjetila trenutak kad joj se počela mijenjati temperatura kože; ali odlučila je ostati mirna.

“Odakle si to sada izvukla, i *tko* ti je rekao za tu priču?”

“Tko bi mi rekao: *čitala sam je*”, reče Lena Gončarova gledajući je svojim kvarnim očima.

“*Mjesečeve mijene?*”

“Zašto ne?”

“Zato što je to jedna izgubljena priča koja nije priča, nego radiodrama”, reče Ana. “Reci mi tko je autor?”

“Eh, autor. Tvorci nisu bitni, važna su njihova djela. Možda je naslov bio drugačiji, *Padanje mjesečine*, nije li to isto – što se može promijeniti dok ne padne? Da te nisam nečim uvrijedila, malena? Drama, znači, a ne priča? Dođi!”

Sasvim neočekivano posjedne je u svoje krilo i nježno je zagrlila. Ana bijaše naviknuta na milovanje iako je već imala odraslu djecu: to joj je još uvijek priličilo.

“Život je nepodnošljiv, slažeš li se? Oprosti ako sam te uvrijedila. Ta tvoja kosa od tri dlake”, reče nježno je mazeći, “mekša od svake svile: tebi sigurno nije dosadno?”

“Kako bi mi moglo biti, s djecom...”

“Znam, *znam* da *ja* nemam djece”, primijeti Lena i olabavi zagrljaj, “*ne moraš* me podsjećati. Majka je funkcija, *njoj* je na svaki način vrijeme ispunjeno; a ne sumnjam da si *ispunjena* i kao žena: pitam te kako se osjećaš onako, kao ličnost, dok lutaš kroz samu sebe.”

“A, to?” reče Ana raznježena neočekivanom bliskošću.

“Diži se”, prekinula ju je Lena, “znam da si mače, čekaju te na terasi.”

I kao što ju je maloprije posjela u krilo, tako ju je sada odgurnula od sebe, nježno, zadržavajući pogled na tamnim šarama njezine žute haljine u kojoj je još uvijek bila curica kao nekada, ali sada s oblikovanim bokovima.

“Usput, odakle ova bomba u kući, *bogati?*”